

Ben ik zo slecht als mijn

Lodeizens poëzie spreekt nog altijd tot de verbeelding. De geschiedenis van zijn korte leven is niet beschreven. Mooi dat er nu een biografie is. Maar doet die de dichter recht? door Hans Renders, illustratie Willem van Malsen

HANS LODEIZEN 1924-1950
LIEVER LIEFDE DAN GEDICHTEN
DOOR GERARD BES
BALANS, 343 P., f55,09

Op de kop af twintigjaargeleden publiceerde Gerard Bes in een themanummer van het tijdschrift *Bzzzlet* over Hans Lodeizen zijn credo als biograaf: vroeg beginnen en eventueel na je pensionering afmaken. Bes (1944) is zelfs zo vroeg begonnen dat hij nog net vóór zijn pensioen als leraar Nederlands de biografie van zijn geliefde dichter kon publiceren. Het is een schokkend boek geworden.

Lodeizen heeft een bijna ideaal leven geleid voor een biograaf. Hij groeide op in een rijke zakenfamilie waar de liefde voor cultuur hem van jongs af werd bijgebracht. Het gezin Lodeizen woonde achtereenvolgens in Arnhem, in de omgeving van het Comomeer, weer in Arnhem en tenslotte in Wassenaar. De jonge Lodeizen studeerde aanvankelijk rechten in Leiden, maar vertrok in 1946 naar Massachusetts om een graad in de biologie te halen. Omdat zijn studieresultaten onder de maat bleven, kreeg hij in 1948 geen verblijfsvergunning meer, zodat hij naar Nederland terugkeerde. Lodeizen schreef gedichten en exploreerde zijn seksualiteit. ● Op voorstel van Adriaan Morriën stelde hij zijn enige bundel samen: *Het innerlijk behangen andere gedichten*. Begin 1950 werd leukemie bij hem vastgesteld. Samen met zijn familie en een van zijn Amerikaanse vrienden verbleef hij in een deftige kliniek in Lausanne totdat hij op 26 juli van datzelfde jaar overleed, net zesentwintig jaar oud.

De dromerig romantische bundel *Het innerlijk behang* zit vol paradoxale en surreële thema's. Lodeizen ervoer de schrijvende pijn van een verliefde jongeling die dicht bij gebrek aan een geliefde. 'Liever liefde dan gedichten' noemt Bes zijn biografie treffend. Lodeizen dichtte: 'ik wil met mijn seksuele organen in / de wereld zijn.' Deze op

zichzelf weinig opzienbarende thematiek wordt bij Lodeizen boeiend omdat hij in zijn poëzie niet voor zijn seksuele geardeid durfde uitkomen. Hij publiceerde daarom gedichten waarin heteroseksualiteit als camouflage fungeert. Lodeizen 'viel' vanwege deze seksuele 'dubbelzinnigheid' op dichters uit de Griekse oudheid, zoals op Strato met zijn *Musa Puerilis*.

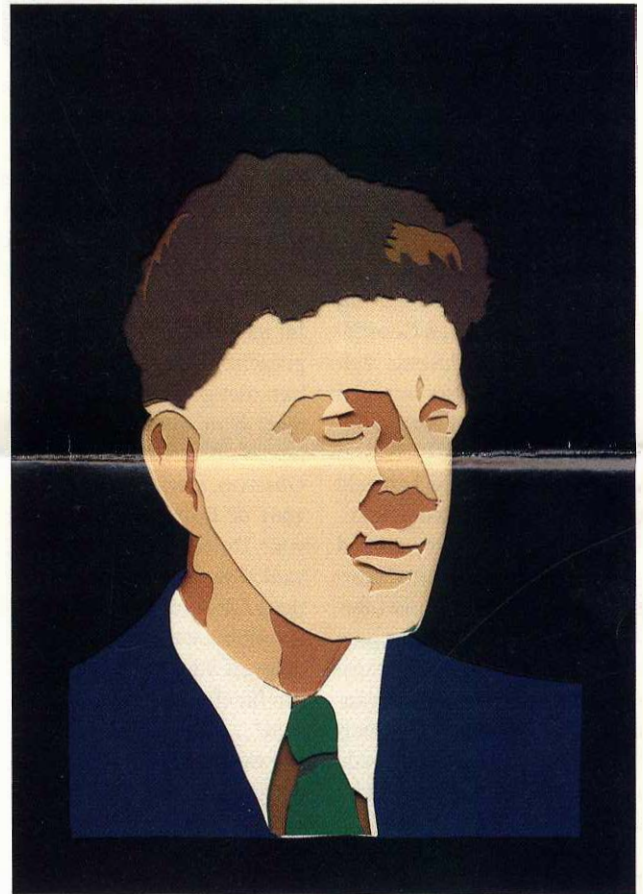
Sterk beïnvloed door de surrealisten René Crevel, Salvador Dalí, Louis Aragon en Paul Eluard dacht Lodeizen in alledaagse beelden, soms weliswaar vaag in taalgebruik maar toch direct omdat hij de metafoor vermeed. Jan Hanlo schreef meteen na verschijning van *Het innerlijk behang* aan Simon Vinkenoog dat hij deze bundel wel erg homoseksueel vond. Toch beweert Bes dat zelfs vrienden van Lodeizen geen idee hadden van zijn seksuele voorkeur. Dan wilden ze daar geen idee van hebben. Want Adriaan Morriën en Adriaan van der Veen hebben geschreven dat zij toentertijd al heel goed wisten van Lodeizens onvermoeibare amoreuze contacten met jongens. Je moet ook wel een slecht lezer zijn om de homoseksualiteit in zijn werk over het hoofd te zien, zeker nadat in 1951 in *Libertinage* het prozafragment 'Reis naar Congo' had gestaan, met daarin expliciete verwijzingen naar avonturen met 'negerjongetjes'.

Vader Lodeizen was ook dichter maar verbrandde al zijn poëzie. Martinus Nijhoff behoorde tot zijn vriendenkring. Hoe Bes dit alles weet, blijft geheim. Als we vervolgens lezen dat pa samen met Maurits Dekker en Jacob Israël de Haan het Amsterdamse nachtleven verkende, staat in een noot: 'Tot zijn schade en schande had *Pijpelijsjes* (1904) een homoseksuele vriendschap tot onderwerp.' Was vader Lodeizen zelf homoseksueel? Bes rijgt de ene onbegrijpelijke mededeling aan de andere. De verwarring wordt ook wel in de hand gewerkt door zijn curieuze taalgebruik. Sprekend over de grootmoeder van Lodei-

zen: 'Alles hoorde nu eenmaal goed te gaan, dus ging het geven van uitbranders haar beter af.' Dus?

Een enkele keer vermoed je ironie: 'Later stelde Hans een woordenboek van de mierentaal samen en had door ge-

heeft gesproken. Als hij citeert, wordt zelden duidelijk wie hij aan het woord laat. De biograaf deinst terug voor elke cultuurhistorische context. Het resultaat is een naar binnen gekeerde biografie waarin veel van het geheime leven van een jonggestorven dichter op autistische wijze wordt aangeraakt zonder dat er een samenhangend verhaal wil ontstaan. Je komt er niet achter hoe of wat de biografie heeft onder-

uldig luisteren al zestien woorden.' En bijzonder geestig is de zin: 'Hans was francofiel als zijn vader, las biografieën, memoires, maar vooral dichters, Yeats, Wilde, Donne, Auden, Shakespeare.'

In het korte leven van Hans Lodeizen figureerden de later beroemd geworden Amerikaanse dichter James Merrill, en ook J.C. Bloem, Jan Blok, Rico Bulthuis, Hans Gomperts, Jan Greshoff, W.F. Hermans, Luc Lutz, Adriaan Morriën en Adriaan van der Veen. Deze contacten komen in de biografie niet uit de verf. Alleen al niet omdat Bes in het midden laat wie hij

zocht, omdat een bronnenopgave en een literatuurlijst ontbreken. Als blijkt dat Lodeizen zich tot een serieuze mierenexpert ontwikkelde, en er zelfs een artikel in *Entomologische Berichten* van augustus 1946 over publiceerde, zou je verwachten dat je verneemt hoe die eerste publicatie tot stand kwam en of er nog op is gereageerd. En op zijn minst hoop je dat de biograaf een meer begrijpelijke samenvatting van deze publicatie geeft dan: 'De gemengde kolonie kon ontstaan doordat umbratus een fuliginosus-wijfje adopteerde. Maar de umbratus-werksters werden niet aangevuld.' De publicatiegeschiedenis van

vader zegt?

dit 'wetenschappelijke' artikel is belangrijk, want veel later in het boek wordt gesproken over weer een ander academisch artikel dat Lodeizen gebruikte om in november 1945 bij het Bureau Nationale Veiligheid een visum voor Engeland los te peuten. Hij zou in dit artikel een 'entomologische ontdekking' hebben onthuld, maar kennelijk vond de biograaf die niet belangrijk genoeg om ons er iets meer over te vertellen. Lodeizen vond Londen zo aangenaam dat hij besloot er te blijven. Met schrijven probeerde hij zich een inkomen te verschaffen. Het thuisfront, zo schrijft de biograaf, 'speldt hij op de mouw door bemiddeling van een Nederlandse dichter voor *Vrij Nederland* een reisverslag en enkele kinderverhalen geschreven te hebben'.

Over zijn poging gepubliceerd te worden, krijgen we hoegenaamd niets te horen. En passant wordt gemeld dat Lodeizen midden in de oorlog, in 1943, een gedicht naar *De Nieuwe Gids* heeft gestuurd. De redactie heeft het geweigerd, maar dat vindt Bes een onbelangrijk detail dat het vermelden niet waard is. Evenmin dat *De Nieuwe Gids* in die tijd een ge-

'Hans stelde een woordenboek van de mientaal samen. Door geduldig luisteren had hij al zestien woorden'

nazificeerd tijdschrift was dat onder redactie stond van hardboiled anti-semiten. Een van de redacteurs was Alfred Haighton, de fascistische mecenas uit Den Haag die een seksuele voorkeur aan de dag legde voor eenbenige vrouwen. Maar ook Lodeizens vergeefse pogingen om een bundel bij de legendarische uitgever Stols te publiceren of de weigering van zijn poëzie door de redactie van het tijdschrift *Het Woord* krijgen nauwelijks aandacht. En het ene zinnetje over de afwijzing van Stols ('had weinig op met de jonge dichters') wordt vierkant gelogenstraft door Stols' initiatief, kort daarna, om de piepjonge Vinkenoog

de bloemlezing *Atonaal* te laten samenstellen. Voor deze uitgave van Stols selecteerde Vinkenoog overigens ook enkele gedichten van Lodeizen.

Voor de psychologische diepgang in deze biografie zijn we aangewezen op observaties in de trant van: Hans Lodeizen had een hekel aan slapen in een ongemakkelijke houding. Lodeizen heeft een tijdje overwogen om in diplomatieke dienst te gaan. Om te weten of hij wel geschikt voor dergelijk werk was, liet hij zich onderzoeken door de beroemde psychiater Carp. In Wim Hazeus biografie van Achterberg, natuurlijk niet genoemd door Bes, staat hoe Carp zich als 'behandelaar' van homoseksuelen zelf aan de jongens vergreep en daarom door de Leidse universiteit werd ontslagen. Het gedicht dat Lodeizen aan Carp opdroeg begint met de regels: 'Ben ik nu werkelijk zo slecht / als mijn vader zegt?'

Ik ben bereid om van Bes aan te nemen dat Lodeizen op voorschrift van weer een andere psychiater onaneerde (p. 49), al maakt een bron dergelijke beweringen toch geloofwaardiger. Maar de bereidheid om iets van hem aan te nemen neemt snel af wanneer je merkt dat de biograaf veel van zijn bevindingen 'documenteert' met gedichten van Lodeizen. Een hachelijke bezigheid. Ronduit stuitend is de manier waarop hij dat doet. Hij citeert niet even het gedicht of een dichtregel; hij verwijst met een nummer naar de *Verzamelde gedichten*.

Bes komt met tot nu toe onbekende voorbeelden (dat wel) die getuigen van de seksuele verwarring die zich van Lodeizen meester had gemaakt. Hij bezocht niet alleen vrouwelijke hoeren, maar waande zich bij vlogen ook een Casanova in het bijzijn van meisjes. 'Ik had een meisje waar ik geregeld mee sliep, omdat ik niet alléén wilde masturberen.' Hij was knap, bruinde zich onder de hoogtezon en overlaadde vriendinnen, net als Casanova, met geschenken. Zo gaf hij een keer *Les Baisers* 'van een Franse auteur uit Hans' geliefde achttiende eeuw' cadeau. Onnodig te zeggen dat Bes nalaat te vermelden dat Claude Joseph Dorat de auteur van *Les Baisers* is.

VN 8-12-2001
Lodeizen-boek

De bespreking van mijn Lodeizen-boek *Liever liefde dan gedichten* door Hans Renders in *Vrij Nederland* van 17 november vond ik bijzonder leerzaam. Zag hij werkelijk niet dat denoot over *Pijpelijntjes* op Jacob Israël de Haan slaaten niet op pa Lodeizen? Kan ik ironisch bedoelen wat Hans Lodeizen zelf schreef – namelijk dat hij al zestien woorden had voor zijn woordenboek van mientaal? Hoorde rond 1950 iedere heteroseksuele lezer zonder markeren de homoseksualiteit in Lodeizens gedichten te peilen? Is het ongerijmd als een francofiel ook Angelsaksische dichters waardeert? Laat ik grote vriend James Merrill 'figureren' (38 paginaverwijzingen)? Moet het contact met iemand die Lodeizen één keer gezien heeft (Jan Blokker, Rico Bulthuis, Luc Lutz) of nooit ontmoet heeft (Gomperts, Greshoff) met verve beschreven worden? Geef ik tijdschrift *Het Woord* nauwelijks aandacht (ruim één pagina)? Enzovoort. Jammer dat Renders aan de hoofdzaken van mijn boek niet is toegekomen. *Haarlem*
Gerard Bes

VN 8-12-2001
LIEVER LIEFDE DAN GEDICHTEN

door Gerard Bes (Balans, f55,10). Gerard Bes is niet de aangewezen persoon om de biografie van de dichter Hans Lodeizen tot een goed einde te brengen, maakt Hans Renders duidelijk in VN (24 november). 'Een naar binnen gekeerde biografie waarin veel van het geheime leven van een jonggestorven dichter op autistische wijze wordt aangeraakt zonder dat er een samenhangend verhaal wil ontstaan.'